

З табл. 1 видно, що показники експорту та імпорту України з Польщею коливаються до 2015 р., а опісля спостерігається стабільне збільшення показників, що свідчить про тісну експортно-імпортну взаємодію.

Експорт України до Естонії з 2010 по 2015 та з 2017 по 2019 зменшувався. Збільшення спостерігалось з 2015 по 2017 та з 2019 по 2021 рік. Імпорт з 2016 почав активно зростати. Якщо аналізувати експорт-імпорт України з Латвією з 2010 по 2015 року, то бачимо, що він був нестабільним, але починаючи з 2015 року почав зростати. Експорт України до США з 2010 по 2021 стабільно збільшувався. Імпорт має обернену тенденцію (з 2015 по 2019 показник зростає, а в 2020-2021 рр., почав зменшуватись). Показник експорту з України до Литви з 2010 по 2016 був нестабільним, а з 2016 по 2021 р. почав збільшуватись, імпорт з 2012 по 2016 стабільно зменшувався, проте спостерігається різке збільшення з 2019 року.

Експортно-імпортні відносини України з московією не припинялись навіть з 2014 р.. Так, з 2013 року за чотирма категоріями товарів експорт зменшувався, а імпорт, з 2016 по 2018, а також з 2019 по 2021 рр., навпаки – збільшувався. Остання досліджувана країна – білорусь. Показник експорту був з 2010 по 2015 нестабільним, але починаючи з 2015 по 2021 – зростає, що говорить про неграмотну політику уряду.

Узагальнюючи все вищесказане, бачимо, що з 2015 р. Україна почала змінювати вектор співпраці, на країни ЄС та США. Але, на жаль, показники експорту-імпорту України з рф та білорусією не зменшувались, що говорить про тісну співпрацю з країнами, не зважаючи на анексію наших територій та війну на Сході України. Проте, з березня 2022 року можна спостерігати різке зменшення торгівлі з даними країнами.

1. Володимир Л. Польща, Естонія, США та ще 17 країн, які найбільше допомагають під час війни. Рейтинг друзів України від Forbes. Forbes Україна. 2022. URL: <https://forbes.ua/inside/polshcha-estoniya-ssha-ta-shche-17-krain-yaki-naybilshe-dopomagayut-pid-chas-viyni-reyting-druziv-ukraini-vid-forbes-24082022-7895> (дата звернення: 01.04.2023).

2. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.

3. Полінкевич О. М., Тринчук В. В., Клапків Ю. Зміни у світовій економіці під впливом війни в Україні. Давид і Голіаф: проблеми безпеки та сталого розвитку України в умовах війни: колективна монографія. Львів: Львівський університет бізнесу та права, 2022. С. 287–298. <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.6821400>

4. Полінкевич О. М., Тринчук В. В., Клапків Ю. Зміни парадигми ведення бізнесу під час пандемії COVID-19 в умовах війни. Вплив COVID-19 на національну безпеку, соціально-економічне середовище країни та здоров'я населення : монографія / за заг. ред. А. В. Височиної, Н. Є. Летуновської. Суми : СумДУ, 2022. С. 307–318

Шульга М. С.

Науковий керівник: Кривов'язюк І. В., к.е.н., професор
Луцький національний технічний університет

РОЗВИТОК ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Особливість розвитку зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств на сучасному етапі полягає у вирішенні поточних кризових явищ шляхом моніторингу та вчасного реагування на глобальні та національні виклики сьогодення і майбутнього з точки зору їх дії у довгостроковій перспективі. Значимість зовнішньоторговельного обороту промислових підприємств є виправданою, з огляду на показники питомої ваги у його

загальному обсязі, що у 2021 році становила 54% і надалі, попри суттєву структурну переорієнтацію міжнародної торгівлі, у 2022 році сягнула 46%. Зовнішньоекономічні суб'єкти господарювання повною мірою не є адаптованими до глобальних детермінантів впливу у ролі комплексних технологічних, постпандемічних та соціальних трансформацій. Так, різнобічний характер ризиків та можливостей, які супроводжуються викликами сучасності, актуалізують проблему ідентифікації останніх та оцінки їх впливу на розвиток зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств України.

Критичний аналіз змісту ряду наукових публікацій таких вчених сучасності як Кривов'язюк І. В. [1] та Кононов І. І. [2] став основою формування сутності економічної категорії «зовнішньоекономічна діяльність», яку пропонується тлумачити як вид самостійної господарської діяльності підприємства, що передбачає реалізацію виробничо-господарських, організаційно-економічних та операційно-комерційних функцій для виходу підприємства на зовнішні ринки та провадження експортно-імпортних операцій визначеними формами та методами з метою втілення цілей та завдань, що адаптовані до стратегічної політики, викликів та загроз зі сторони факторів впливу сучасного конкурентного середовища на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Результатами проведеного горизонтального аналізу експорту та імпорту продукції промислових підприємств України в 2013–2022 рр. було визначено, що загальні обсяги експортно-імпортової активності корелюються із динамікою загострення впливу з боку зовнішніх глобальних факторів, особливий прояв яких простежуються у період 2014–2016 рр. (зростання гібридних загроз в Україні), 2020 р. (деструктивний вплив пандемії та її наслідки для бізнес-процесів) та відповідно 2022 р. (виклики повномасштабної військової агресії та консолідація світових зусиль). Помітним є переважання частки імпорту над експортом як у загальних обсягах зовнішньоекономічного обороту промислових підприємств, так і в розрізі окремих товарних промислових груп.

Вертикальний аналіз експорту та імпорту продукції промислових підприємств України 2013–2022 рр. засвідчує, що питома вага промислових товарних груп по-різному зазнає змін залежно від ринкових тенденцій опосередковано у галузі та її реакції на глобальні виклики сучасності. Як приклад, у структурі експорту упродовж останнього періоду питома вага заліза та сталі у 2020 р. спадає на 3,34 %, у 2021 р. разом з обсягами експорту зростає на 7,15 %, а у 2022 р. стрімко скорочується на 15,47 %. Протилежною є ситуація з часткою у загальному експорті товарної групи машин та транспортного обладнання, де у 2020 р. питома вага зростає на 1,31 %, у 2021 р. скорочується на 5,39 %, а у 2022 р. знову зростає на 8,48 %. Такі динамічні зрушення у структурі зовнішньоекономічної діяльності засвідчують про формування нового виміру промислового сегменту національної економіки, що має кількісні та якісні орієнтири до відкритості міжнародному простору та перетворення економіки промислової конкуренції в економіку промислового співробітництва [3].

Виявлення основних тенденцій розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств України підкріпимо узагальненим переліком сучасних викликів та інтегральною оцінкою їх впливу на період 2019–2022 рр.

Таблиця 1 – Динаміка інтегральних оцінок сучасних викликів (ризиків/явищ) для економіки України на період 2019–2022 рр.*

Сучасні виклики	Інтегральна оцінка			
	2019	2020	2021	2022
Посилення економічної невизначеності в умовах війни, гібридні загрози національній безпеці України	7	8	9	10
Технологічне відставання української промисловості	5	7	7	8
Економічна нестабільність в країні	4	7	8	9
Виникнення нових хвиль пандемії COVID-19 в світі	-	8	10	5
Трансформація геополітичних пріоритетів	7	8	7	10
Зміни правових механізмів державного регулювання	-	7	5	9

Сучасні виклики	Інтегральна оцінка			
	2019	2020	2021	2022
Високий рівень імпортозалежності економіки	5	7	6	8
Темп диверсифікації торговельних потоків та їх дисфункціональна структура	5	8	6	8
Дефіцит зовнішнього фінансування	7	9	9	9
Конкурентоспроможність під впливом Індустрії 4.0	6	8	7	7
Сумарна бальна оцінка	46	77	74	83

* оцінку зроблено за шкалою від 0 до 10 балів, де вищий бал вказує на зростання негативного впливу викликів.

Зростання загроз економіці країни позначилось відповідним чином й на показниках зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств України: якщо у 2019 р. обсяги експорту-імпорту промислових підприємств України становили 61821 млн дол., то у 2020 р. вже 57942 млн дол., проте у 2021 р. через незначне покращення ситуації – 76064 млн дол., але в 2022 р. лише 46034 млн дол.

Результати аналізу отриманих інтегральних оцінок є закономірними, оскільки економічна криза, спровокована поширенням COVID-19 у 2020 р. стала вкрай серйозним викликом десятиліття, а зроблені згодом оптимістичні прогнози щодо виходу світової економіки з кризи у 2021 р. не були виправдані на тлі нових хвиль пандемії. Максимальна із наявних бальна оцінка у 2022 р. пояснюється всеосяжними наслідками бойових дій в Україні та прискоренням євроінтеграційного руху як стратегічного курсу України.

Закріпимо вищевказане результатами опитування представників бізнесу, що представляє вибірку, достатню для визначення найбільш загрозливих викликів сучасності для промисловості України на рис. 1.

Рис. 1. Найбільш загрозливі виклики для української промисловості (за результатами експертного опитування) у 2019–2021 рр., % опитаних

Джерело: [4, с. 20]

Визначимо сутність перелічених викликів для зовнішньоекономічної діяльності українських промислових підприємств. Виклики повномасштабної військової агресії для зовнішньоекономічного промислового сектору більшою мірою проявляються у руйнуванні промислової інфраструктури та матеріально-технічної бази підприємств, порушенні логістичних зв'язків, блокуванні портів та критичної інфраструктури, окупації та зупинки роботи підприємств, їх релокації, міграції працездатного населення тощо. Проявами

пандемічного впливу стали падіння цілого ряду соціально-економічних показників, зміна поведінкових споживчих інтересів та виконання функції санації неплатоспроможних підприємств. Технологічне відставання української промисловості визначається показниками низького рівня інноваційної активності, виробництва та експорту високотехнологічної продукції, прогалинами у підтримці цифрового переходу промислового бізнесу. Українська промисловість в умовах глобальних викликів також потребує якісних змін стосовно прискорення адаптації до цифрових умов Індустрії 4.0 (реалізація потенціалу ІКТ, технологій автоматизації виробництва та використання нових видів ресурсів) для стійкості конкурентоспроможних позицій на світових ринках. Економічна нестабільність, високий рівень імпортозалежності та зміни правових механізмів першочергово є наслідками як внутрішніх, так і зовнішніх кризових явищ: надмірний інфляційний тиск, зростання економічної невизначеності, розбалансування інвестиційних потоків, бюджетної та податкової системи, посилення кіберзагроз. Викликом сучасності у зовнішньоекономічному секторі також стає дисфункціональна структура торговельних потоків із превалюванням в експорті сировини, а в імпорті високотехнологічної продукції, та недостатні темпи диверсифікації торговельних потоків України. Відповідно торговельні дисбаланси пов'язані зі зміною геополітичних пріоритетів, торговельними обмеженнями, що встановлюються стратегічними партнерами України, зокрема Європейським Союзом, й водночас відбувається рещоринг та скорочення довжини глобальних ланцюгів доданої вартості, що становить загрозу для інтеграції вітчизняної промисловості у світовий економічний простір [5].

Таким чином, розвиток зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств України упродовж останнього періоду більш гостро відчуває на собі глобальний вплив зовнішніх чинників. Ідентифіковані та оцінені виклики сучасності переважно діють і відображаються на господарській діяльності комплексно, проте при розробці механізму протидії, для перетворення економіки у більш ефективну та стабільну, важливим є процес визначення специфічних, більш вразливих зон у контексті імовірних можливостей та ризиків. За цих обставин, промислові підприємства повинні орієнтуватись на посилення стратегічного партнерства України у рамках євроінтеграції, оптимізацію логістичних та глобальних інвестиційних потоків, перехід на якісно новий вищий технологічний рівень.

1. Кривов'язюк І. В. Організація зовнішньоекономічної діяльності : навчальний посібник. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 352 с.

2. Кононов І. І. Сутність зовнішньоекономічної діяльності як об'єкта облікового моделювання. *Бізнес Інформ*. 2020. № 5. С. 79-86.

3. Полякова Ю. В., Руцишин Н. М. Вітчизняна промисловість в умовах глобалізації: національний та регіональний вимір. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. *Економічні науки*. 2022. № 66. С. 29–35.

4. Промисловість України перед викликами майбутнього: у пошуках відповідей та рішень : колективна монографія / за ред. д-ра екон. наук Л. В. Дейнеко ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». Електрон. дані. Київ, 2022. 346 с.

5. Виклики майбутнього для промислового розвитку України : наукова доповідь / за ред. д-ра екон. наук Л. В. Дейнеко ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». Електрон. дані. Київ, 2022. 184 с.